

OPINNÄYTETYÖ

”Miten sen nyt sanoisin?”

Viittomakieltä omaksuva lapsi varhaiskasvatuksessa

Natalia Tarvonen & Salla Töyrylä

TULKKI (AMK)

(240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

5/2022

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Koulutuksen nimi: Tulkki (AMK)

Tekijät: Natalia Tarvone & Salla Töyrylä
Opinnäytetyön nimi:
Sivumäärä: 31 ja 3 liitesivua
Työn ohjaaja: Liisa Halkosaari
Työn tilaaja: VIKKE-hanke, Jyväskylän yliopisto

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tiedon puutteen paikkaaminen ja ymmärryksen lisääminen viittomakieltä omaksuvien lasten kanssa tapahtuvissa vuorovaikutustilanteissa varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme yhteydessä tuotettu toiminnallinen tuotos: Oo mun kaa-taulu on tehty vastaamaan varhaiskasvatuksen mahdollista tarvetta tietoon ja ymmärrykseen liittyen.

Lapsissa on tulevaisuus ja turvaamalla jokaiselle lapselle yhdenvertaisen ja saavutettavan varhaiskasvatuksen, pyrimme vaikuttamaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten toimintaan, lisäämään tietoa ja saamaan aikaan muutosta yhteisen tulevaisuuden eteen.

Mitä tarkoitetaan viittomakieltä omaksuvalla lapsella? Työmme keskiössä on se, mitä tämä lause pitää sisällään, ja kuinka viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa toimitaan varhaiskasvatusympäristössä, jotta vuorovaikutus onnistuu ja yhdenvertaisuus toteutuu.

Opas koottiin teoriapohjan avulla, yhteistyökumppanimme ajatukset ja olemassa oleva tieto huomioiden. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, mitä kaikkea varhaiskasvattajien tulee huomioida, kun viittomakieltä omaksuva lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa. Aineiston pohjalta halusimme tuottaa varhaiskasvatuksessa hyödynnettäväksi konkreettisen tuotoksen tärkeimmistä asioista.

Pyrimme tuottamaan selkeän ja helppolukuisen materiaalin, jota varhaiskasvatuksen henkilökunta voi hyödyntää yhdessä moniammatillisen yhteistyöverkoston kanssa varhaiskasvatusympäristössä tapahtuvissa arjen vuorovaikutustilanteissa viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa. ”Oo mun kaa!” tuotokseen kokosimme mitä kaikkea tulee huomioida ja kuinka saada ryhmä toimimaan kokonaisuutena niin, että viittomakieltä omaksuva lapsi nähdään tasavertaisena toimijana muiden lasten kanssa.

Opinnäytetyömme tavoitteena on mitä kaikkea tulee ottaa huomioon, kun viittomakieltä omaksuva lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa. Toiminnallisena osuutena toteutimme konkreettisen ”Oo mun kaa!”-taulun, joka on tiivis yhteenveto asioista, mitä tulee huomioida viittoma kieläomaksuvan lapsen kanssa toimiessa. Opinnäytetyömme tukee varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tietotaidon ja ymmärryksen lisäämisessä, ja päiväkodit voivat hyödyntää sitä yhtenä työvälineenä.

Opinnäytetyömme jättää mahdollisuuden jatkotutkimuksiin tuotoksen toimivuuden sekä merkityksellisyyden osalta. Jatkotutkimuksissa olisi syytä keskittyä tuotoksen toimivuuteen käytännössä.

Asiasanat: Viittomakieli, Varhaiskasvatus, Yhdenvertaisuus, Kielellinen vuorovaikutus,

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Name of the Degree Programme

Author: Natalia Tarvonen & Salla Töyrylä

Title: "How would I say it?" The interaction of a sign language child in early childhood education

Number of Pages: 31 and 3 attachment pages

Supervisor(s): Liisa Halkosaari

Commissioned by: VIKKE-project, University of Jyväskylä

The aim of this functional thesis is to fill the lack of information and increase understanding in interaction situations with children who adopt sign language in early childhood situations. The functional output produced in connection with our thesis has been made to meet the possible need for early childhood education in terms of knowledge and understanding. Children are the future, and by ensuring equal and accessible early childhood education for every child, we aim to influence the activities of early childhood education professionals, increase knowledge and bring about change for a common future.

What is meant by a child learning sign language? The point of our work is what this word entails, and how to work with a sign language child in an early childhood education environment to make interaction successful and equality a reality.

The guide was compiled with a strong theoretical basis, taking into account the ideas and existing knowledge of our commissioners. The purpose of our thesis was to find out what all early childhood educators should take into account when a child who adopts sign language starts in early childhood education and, on the basis of the material, produces a concrete output of the most important things for use in early childhood education. We compiled the output based on theoretical information and commissioners feedback.

We strive to produce clear and easy-to-read material that can be used by early childhood education staff in conjunction with a multi-professional collaborative network in everyday interactions with early childhood learners in an early childhood education setting. What needs to be considered and how to make the group work as a whole so that the child who adopts sign language is seen as an equal actor with the other children.

The functional thesis question is `what should be taken into account when a child with sign language begins early childhood education. As a functional part, we implemented concrete "Be with me" board, which is intended to provide a concise summary of the things that need to be taken into account when working with a child with a sign language. Our thesis builds on increasing the knowledge and understanding of the staff, so the kindergarten should use it as one of the tools.

Our thesis leaves room for further research in the functionality and relevance of the output. Further research should focus on the effectiveness of the output in practice.

Keywords: Sign Language, Early Childhood Education, Equality, Language Interaction

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
2	VIITTOMAKIELTÄ OMAKSUVA LAPSI	6
	2.1 Lapsen identiteetin muodostuminen	7
3	VIITTOMAKIELTÄ OMAKSUVAN LAPSEN OPPIMISYMPÄRISTÖ ..	9
4	KIELELLINEN YHDENVERTAISUUUS	12
	4.1 Lapsen osallisuus varhaiskasvatusympäristössä.....	13
	4.2 Tulkkaus lapsen vuorovaikutuksen mahdollistajana	15
5	MONIAMMATILLISUUS OSANA INKLUUSIOTA JA INTEGRAATIOTA	18
6	MULTIMODAALISUUS LAPSEN KOMMUNIKAATION MAHDOLLISTAJANA	21
7	TUTKIMUSMETODIT JA AINEISTON KERÄYS	23
8	TULOKSET JA ANALYYSI	24
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	27
	LÄHTEET.....	29
	LIITTEET.....	32

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatusympäristössä toimiessa viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa on otettava huomioon tiettyjä seikkoja, jotta lapsi voi olla onnistuneesti vuorovaikutuksessa aikuisten ja muiden lasten kanssa. Yhdenvertaisuus ja osallisuus on turvattava jokaiselle lapselle, ja se on aina aikuisten vastuulla.

Tarkoituksenamme on tuottaa toiminnallinen opinnäytetyö ja sitä kautta tiedon ja ymmärryksen lisääminen varhaiskasvatuksen ammattilaisille vuorovaikutustilanteisiin viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa. Kuinka tilanteissa toimitaan ja mitä seikkoja on otettava huomioon, niin että lapsi pääsee toimimaan ryhmässä, ryhmäytyy ja vuorovaikutus on sujuvaa. Kasvattajien on tärkeää osata myös ohjeistaa muita lapsia toimimaan erilaisissa tilanteissa viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa, sekä kannustaa muita lapsia huomaamaan viittomakielen tuomat myönteiset vaikutukset erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin ryhmässä ja lasten välillä.

Tiedon keruu menetelmänä käytimme teoriapohjaa lapsen varhaisesta vuorovaikutuksesta hänen ensimmäisinä ikävuosinaan. Tavoitteenamme on lisätä tietoa ja ymmärrystä sekä tukea varhaiskasvatuksen henkilökuntaa viittomakieltä omaksuvan lapsen ymmärtämisessä ja kohtaamisessa. Saatavilla olevan tiedon niukkuuden vuoksi, koemme tämän aiheen merkityksellisenä ja tarpeellisenä.

Tutkimus toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Tämän opinnäytetyömme valmistuttua siitä tulee olemaan varhaiskasvatuksen henkilökunnalle hyötyä työelämälähtöisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Työmme tarkoituksena on edistää varhaiskasvatusympäristössä myös viittomakieltä omaksuvien lasten tasa-arvoista tiedonsaantia.

Tutkimuksemme tavoite on löytää vastaus kysymykseen, mitä kaikkea varhaiskasvattajien tulee ottaa huomioon, kun viittomakieltä omaksuva lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa?

Toimeksiantajanamme toimi VIKKE-hanke, viittomakieltä omaksuvien lasten kielellisen kehityksen arviointi, kartoitus ja tukitoimenpiteet. Kyseessä on Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksessa käynnistynyt kolmivaiheinen hanke, jossa arvioidaan viittomakieltä omaksuvien lasten kielen kehitystä ja tuotetaan lapsille ja perheille materiaalia verkkovälitteisesti . (Vikke-hanke 2021b.)

2 VIITTOMAKIELTÄ OMAKSUVA LAPSI

Vikke-hanke on toteuttanut vuonna 2020 tutkimuksen, jossa he saivat tietoa siitä, että viittomakieltä omaksuvat lapset ja perheet ovat hyvin monipuolinen ja kirjava ryhmä. Kaksikielisessä kieliympäristössä kasvaessaan lapset omaksuivat kodin kahden kielen lisäksi myös kodin ulkopuolella olevia eri kielten käyttäjiä, kasvaen näin hyvin monikieliseen kieliympäristöön. Lapsen kieliympäristö saattoi muodostua useammasta puhutusta kielestä kuten suomen- tai ruotsin kielestä sekä mahdollisesti myös useammasta viittomakielestä, kuten esimerkiksi suomalaisesta viittomakielestä tai suomenruotsalaisesta viittomakielestä. Perheissä valinnat ja ratkaisut voivat olla hyvinkin vaihtelevia. (Vikke-hanke 2021a.)

Yksi asia joka koskee meitä kaikkia, on se, että olemme kaikki olleet lapsia. Meistä jokainen on suoriutunut matkasta vauvasta taaperoksi, nuoreksi, nuoreksi aikuiseksi ja siitä aikuisuuteen. Jokainen meistä on siis purjehtinut omalla tavallaan matkan, joka on ollut useiden vuosien mittainen, läpi varhaiskasvatuksen ja koulumaailman. Muistoja olemme keränneet koko matkan ajan reppuumme, niin suotuisia kuin epäsuotuisiakin, joita harva enää edes muistaa. (Kendal 2000, 1.)

Varhaislapsuuden kuulovikojen riskitekijöitä on esitetty kirjallisuudessa useita, mutta suomalaisia tilastoja on hyvin vähän saatavilla. Koko lapsiväestöstä kuulohäiriöt ovat 10 kertaa yleisempiä riskilapsilla, joilla perinnöllisyystekijät suurentavat mahdollisuutta kuulovammaan tai kuurouteen, esimerkiksi toisen vanhemman ollessa kuuro. Lapsen riskiryhmään kuulumisesta huolimatta, kuulovika on kuitenkin aina yksilöllinen ja moniselitteinen, eikä ole lainkaan varmaa, että saavatko mahdolliset sisarukset kuulovian. (Sorri 2000, 82–83.)

Kuuroista lapsista 95 % syntyy kuuleville vanhemmille ja vain 5 % kuuroille vanhemmille. Kuulevilla vanhemmilla ei välttämättä ole mitään kosketusta kuurojen maailmaan saati viittomakieleen, joten näiden perheiden saama tuki on ensiarvoisen tärkeää. (Vikke-hanke 2021c.) Tämän vuoksi on äärimmäisen tärkeää pysähtyä miettimään, kuinka vuorovaikutustilanteet saataisi toteutumaan mahdollisimman vaivattomiksi, huolettomiksi ja hauskoiksi. (Sinkkonen 2000, 105–107).

Lapsi oppii vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin taidon jo ensimmäisten elinkuukausien aikana ja kykenee jo parin viikon ikäisenä monipuoliseen vuorovaikutukseen ympäristönsä

kanssa. Vastasyntyneellä tunnetilojen viestit ympäristölle ovat vielä vähäisiä, mutta tehokkaita ja riittäviä. Katse, kosketus, hymy ja eleet ovat kuuron lapsen vuorovaikutuksen kannalta tärkeitä. On tärkeää myös, että vanhemmat juttelevat lapselle, vaikka hän ei puhetta kuulisikaan. (Sinkkonen 2000, 107–109.)

Vanhempien antama fyysinen hellittely ja katsekontaktit ovat riittäviä tuottamaan vauvalle kokemuksen, että olen riittävä ja rakastettu. Pienen kuuron tai vaikeasti kuulovammaisen lapsen matka kielen oppimisessa on vaikea. Muutaman vuoden ikäisen lapsen vanhemmat saattavat olla tietämättömiä siitä, että mikä kommunikaatiomuoto valitaan. (Sinkkonen 2000, 109–111.)

Lapsen diagnoosin kuuleminen verottaa vanhempien voimavaroja ja aiheuttaa perheen sisällä tietynlaisen kriisin. Vanhempien voi olla vaikea tehdä kauaskantoisia päätöksiä, koska tietoa ja mielipiteitä jaetaan joka suunnasta, oman prosessoinnin ollessa vielä kesken. Sen sijaan, että vanhemmat pääsisivät nauttimaan lapsensa säteilevistä silmistä ja hilpeästä hymystä, he joutuvat usein miettimään toimivatko he oikeaoppisesti kuntouttamisen tai opettamisen kannalta. Asiantuntijoilta saama tieto sopeutumisvaiheessa voi olla hyvinkin eroavaa. Kuuroille lapsille viittomakieli on luontaisin viestinnän keino. Olennaista on, että lapsen ei tarvitse koko aikaa pelätä omaa epäonnistumistaan tai aikuisille tuottamaa ahdistusta kommunikaatio-ongelmien vuoksi. Lapset luottavat omaan elekieleen ja on merkittävää, että he voivat kertoa omia tuntemuksiaan ilman, että he joutuvat miettimään koko ajan viestin perille saamista. (Sinkkonen 2000, 109–111.)

2.1 Lapsen identiteetin muodostuminen

Mitä jos molemmilla vanhemmilla on erilainen kielitausta ja kulttuuri kuin lapsella? Kuinka lapsi kokee oman identiteettinsä rakentuvan, jos molemmat vanhemmat syöttävät oman kulttuurinsa hyviä ja huonoja puolia? Tai jos toinen vanhemmista ei halua siirtää omia kulttuuriperinteitään saati omaa äidinkieltään lapselle? Vanhemmilla voi olla valmis suunnitelma mitä perinteitä he haluavat siirtää lapselle, mutta entä jos lapsi ei olekaan suvaitsevainen äidin ja isän tapojen siirtämissuunnitelmiin? Kuinka pitkälle lapsi voi itse vaikuttaa ja valita oman suuntansa? (Lähteenmäki 2004, 67.)

Itsetunnon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien kehittymisen tukeminen korostuu varhaiskasvatusympäristössä. Tämä koskee kaikkia varhaiskasvatukseen osallistuvia lapsia,

eikä ole riippuvaista siitä, osaako varhaiskasvatuksen henkilöstö kaikkia lasten osaamia kieliä. (Opetushallitus 2022.) Monikulttuurisen identiteetin voidaan ajatella liittyvän erilaisiin kieliin ja kulttuureihin ja siihen, kuinka yksilö on niihin osallinen. Lapsen osallisuus on mahdollista ainoastaan integraation kautta. Halu ja kyky hyvien suhteiden ylläpitämiseen oman ryhmän ja valtaväestöä edustavien kanssa sanotaan integraatioksi. (Paavola & Talib 2000, 66.)

On luontaista, että lapsi tavoittelee itsenäisyyttä. Minäkuvan jäsentymisen ja selkiytymisen kannalta oleellisia ovat tunnetaidot, itsesäätely sekä eriytymisprosessi. Ymmärtääkseen itseään ja nauttiakseen toisten kanssa elämisestä, tarvitsee ihminen kosketuksen omaan sisäiseen maailmaansa. Tämä on myös sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen sekä mielenterveyden perusta. Vaikka pieni lapsi tarvitsee vanhempiensa tukea tunnistaakseen oman sisäisen maailmansa, edellyttää yksilöityminen myös yksinolohetkiä ja vapautta. Ilman eriytymistä ei yksilöitymisprosessi ole mahdollinen. (Oiva-Kess & Kronqvist 2021, 66–67.)

Lapsen koti- ja kouluympäristön tarkasteleminen varhaiskasvatuksen näkökulmasta on myös olennaista, koska lapsen kulttuuri-identiteetin kehittyminen alkaa lapsen lähiympäristöstä ja vahvistuu lapsen ollessa toisten kanssa vuorovaikutuksessa. Vähemmistökulttuuriin kuuluvan lapsen kulttuurikuvan laajenemisessa on kasvatusinstituutiolla ratkaiseva merkitys päiväkodista peruskouluun asti. Lapsen aloittaessa päiväkodin tai koulun, jo rakentunut kulttuuri-identiteetti voi joutua koetukselle, koska lapselle voi tulla eteen tilanteita, joissa hän on ainoana oman kielensä ja kulttuurinsa edustajana. Se, kuinka lapsi näkee itsensä kokonaisuutena ja osana kokonaisuutta vaikuttaa kulttuuri-identiteetin vahvistumiseen. Taustalla vaikuttavat yksilön omat käsitykset ja kokemukset perheestä, yhteisöstä, arvoista ja historiasta (Paavola 2007, 31–33.)

Kulttuuriset arvot kiteytyvät ihmisen tapaan ilmaista itseään ja omia ajatuksiaan. Erojen taustalla ovat asenteet ja arvot, ja se, että korostetaanko yhteisössä yhteisöllisyyttä vai yksilöllisyyttä. Lapsille, jotka edustavat vähemmistöryhmien kulttuuria ja kieltä on merkityksellistä se, kuinka yhteiskunta suhtautuu heihin. Opetus- ja kasvatustyössä työskentelevillä ammattihenkilöillä riittää eri kulttuurien kohtaamiseen tiedonhalua ja avomielisyyttä. (Niemitalo- Haapola, Haapala & Ukkola 2020, 19–29.)

3 VIITTOMAKIELTÄ OMAKSUVAN LAPSEN OPPIMISYMPÄRISTÖ

Tässä luvussa kerromme kielen merkityksestä lapsen kasvuun ja identiteetin kehittämiseen, sekä puhumme myös vuorovaikutuksen moninaisuudesta. Kuinka merkityksellisiä ovat seikat, joita oppimisympäristön kannalta tulisi ottaa huomioon viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa ja mihin kaikkeen ne voivat vaikuttaa.

Ensimmäisten elinvuosien aikana lapsi käsittää, että hän pystyy omalla käyttäytymisellään vaikuttamaan ympäristöönsä. Lapsi alkaa käyttämään ääntelyä, katsetta ja ilmeitä kommunikatiivisessa tarkoituksessa, eli alkaa suuntaamaan niitä toisille ihmisille ja odottaa niihin vastausta. (Niemitalo-Haapola ym. 2020, 19.) Lapsen kognitiivinen kehitys vaatii vuorovaikutuksellisen ympäristön. Kielellinen kehitys on yhteydessä psykologisiin, niin sanottuihin kognitiivisiin prosesseihin, jotka liittyvät havainnointiin. (Hassinen 2005, 56).

Kielen oppimisen merkitys liittyy vahvasti siihen, kuinka lapsen ajattelu ja kommunikointi kehittyy, ja varhaiskasvatustyöympäristön on tarkoitus osaltaan tukea tätä prosessia. (Opetushallitus 2022). Viittomakielen omaksumisessa sekä viittomakielellä kommunikoidessa korostuva vuorottelu on lapsen käsitteenmuodostamisen ja kielellis-kognitiivisen kehityksen kannalta tärkeää. Vuorottelutilanteiden riittävän toistumisen avulla pieni lapsi oppii sisäistämään kommunikoinnin keskeisen idean. (Huuhtanen 2011, 36.)

Kaikkien lasten kielellistä kehitystä tukee vuorovaikutuksen moninaisuus. Monen muun tärkeän asian lisäksi, kuten esimerkiksi mainittakoon ilmeet, eleet, kehon asennot, etäisyys ja katse, vuorovaikutus käsittää kehoviestinnän ja visuaalisuuden, joita käytetään paljon viittomakielisessä ilmaisussa. Viittomakieliseen kulttuuriin omakohtainen tutustuminen ja osaaminen tekevät moninaisuuden hahmottamisesta helpompaa. (Opetushallitus 2018, 28.)

Oppimisympäristön kannalta keskeisenä tavoitteena viittomakieltä omaksuvan lapsen kohdalla on viittomakielen käyttö. Monipuolinen ja viihtyisä oppimisympäristö houkuttelee lasta leikkimään ja liikkumaan, kannustaa itsenäiseen sekä ohjattuun leikkiin ja ympäristön tutkimiseen. Nämä ruokkivat lapsen kehitystä ja oppimista. (Opetushallitus 2018. Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 19.) Viittomakieltä omaksuvalle lapselle visuaalisuus on tärkeää niin toiminnassa kuin toimintaympäristössäänkin.

Ryhmätilanteissa jokainen puhuu ainoastaan omalla vuorollaan, jolloin lapsella on mahdollisuus seurata keskustelua myös viittomakielellä ilman päällekkäisyyksiä. Mikäli tilanteessa käytetään jotakin oheismateriaalia, on lapselle annettava aikaa tutustua ensin materiaaliin rauhassa. (Opetushallitus 2018. Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 11.)

Viittomakieli ja puhuttu kieli ilmaisevat asioita eri tavoilla. Tulkkaustilanteessa tulkki saattaa viittoa samanaikaisesti puhujan kanssa, tai joskus tulkkaus kestää pidempään kuin puheenvuoro. Vuorovaikutusta on tärkeää rytmittää, sillä ohjaustilanteissa ja toimintahetkissä lapsen on saatava ensin katsoa viitottu asia loppuun saakka. Vasta sen jälkeen hän voi kiinnittää huomion esimerkiksi keskustelun aiheena olleeseen esineeseen. (Opetushallitus 2018. Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 11.)

Lapsen kehityksen ohjautumiseen voivat vaikuttaa niin sisäsyntyiset tekijät kuin myös ympäristötekijät. Esimerkiksi kuulovammaisen lapsen kohdalla kuulovamman lisäksi kehitykseen vaikuttaa myös se, kuinka kommunikaatiota ja vuorovaikutusta tuetaan ympäristön toimesta esimerkiksi käyttämällä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä. Lapsen kehityksen ja oppimisen haasteet voidaan nähdä yksilöllisinä ominaisuuksina, mutta myös ympäristön ja yhteiskunnan vallitsevina tekijöinä. (Turja 2017, 146.) Kielellisesti saavutettavan ympäristön toteutuminen tarkoittaa, että vanhempien sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan on opeteltava viittomakieltä.

Uuden kommunikointimenetelmän tai kielen opetteleminen ja käyttäminen voi tuntua joskus lähimmäisten ja ympäristön mielestä raskaalta. Usein kuitenkin tilanne helpottaa, kun uuden kommunikointikeinon hyödyt huomataan ja lapsi saa mahdollisuuden kommunikoida erilaisten ihmisten kanssa. (Huuhtanen 2011, 22-23.) Kokemusten myötä kasvattajien taidot ja ymmärrys karttuvat. Tutussa ympäristössä toimiessa on turvallista opetella uutta. Kaikki ovat uuden asian edessä neuvottomia, mutta ymmärrys oppimisesta sekä ihmisestä oppijana vievät tilannetta eteenpäin. Uuden oppiminen on jo olemassaolevien taitojen päivittämistä sekä sen hyväksymistä, ettei koskaan ole valmis, vaan itsensä kehittäminen jatkuu. Muutos voidaan mieltää mahdollisuutena. (Ikonen & Krogerus 2012, 201-204.)

Esimerkiksi viittomakielisellä lapsella voi olla useampia äidinkieliä, ja kielellisen kehityksen kannalta suuri merkitys on lapsen kieliympäristöllä jossa lapsi on kasvanut. Viittomakielinen

lapsi tarvitsee yleensä enemmän ohjausta erilaisissa tilanteissa toimimiseen, sillä usein lapsi kasvaa puhuttua kieltä käyttävässä ympäristössä. Varhaiskasvatusympäristössä on tärkeää, että viittomakieltä omaksuvien lasten kielen kehitystä tuetaan mahdollisimman hyvin yhteistyössä vanhempien kanssa. (Opetushallitus 2018. Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 7-9.) Lapsen kanssa vuorovaikutustilanteissa ollessa katsekontakti sekä katseenkäytön merkitys korostuvat. On myös muistettava, että vuorovaikutus voi olla joko sanallista tai sanatonta. (Koivunen 2009, 47.) Viittomakielen omaksumisen kannalta yksi merkittävä asia on, että lapsi oppii suuntaamaan katseensa, ja säilyttämään katsekontaktin tai siirtämään katsettaan kohteesta toiseen (Huuhtanen 2011, 36).

Varhaiskasvatuksen ja vanhempien välisen yhteistyön merkitys korostui tässä kappaleessa. Kommunikaation esteiltä ei voi välttyä, jos vanhemmat ovat valinneet lapselle viittomakielen ensimmäiseksi kieleksi. Puolin ja toisin voi tulla sudenkuoppia ja tiedonkulun ongelmia, jotka puolestaan johtavat mielipahaan ja huonommuuden tunteeseen lapsella. (Sinkkonen 2000, 105.) Seuraavassa luvussa perehdymme kielelliseen yhdenvertaisuuteen ja siihen, mitä se tarkoittaa?

4 KIELELLINEN YHDENVERTAISUUUS

Kommunikoinnin ja kielen käytön toisten kanssa tulisi olla luontevaa ja vaivatonta. Jos vuorovaikutus tapahtuu jatkuvan opettamisen, oppimisen ja valtataistelujen värittämänä, niin lapset kuin aikuisetkin lannistuvat ja väsyvät. (Sinkkonen 2000, 111.) Biologinen valmius ohjaa lapsen kielenkehitystä, mutta lapsi tarvitsee siihen myös sen, että ympäristö on myönteisesti asennoitunut ja näin lapsen kasvu voi toteutua parhaalla mahdollisella tavalla. (Takkinen 2000, 113). Kielellisessä yhdenvertaisuudessa haluamme nostaa esille lapsen osallisuuden merkityksen varhaiskasvatusympäristössä sekä aikuisten merkityksen vuorovaikutustilanteissa.

Lapsen kieli ja vuorovaikutus kehittyvät jatkuvasti. On tärkeää, että lapsen kanssa toimivat aikuiset tukevat vuorovaikutustaitojen kehittymistä mahdollisimman tarkoituksenmukaisilla tavoilla. Pirkko Nuolijärvi kuvaa viittomakielen tulkikoulutuksen juhlapuheessaan kieltä kahdella eri tavalla, välineenä ja jatkuvana prosessina yksilön ja yhteisön elämässä (Hytönen & Rissanen 2006, 10). Sinkkonen (2009) taas puolestaan kuvaa kieltä simpukan helmenä, joka syntyy simpukan sisälle päässeestä hiekanjyvästä ja saamastaan ärsykkeestä. Ärsyke on tässä tapauksessa kasvattajien epätäydellisyys. Jos aikuinen täyttää lapsen tarpeita aina ennen kuin hänellä on oikeasti hätä tai tarve, niin lapsella ei ole mitään syytä kehittää omia kommunikointitaitojaan. (Sinkkonen 2009, 42.) Kieli on myös silta ja väline eri kulttuurien välillä. Se on perusta tasapainoiselle tunne-elämän kehitykselle ja ajattelulle ja sen avulla liitytään johonkin tiettyyn ryhmään tai kulttuuriin. (Paavola 2007, 34.)

Oli kyseessä sitten viitottu tai puhuttu kieli, sen hallinta on avuksi mielen toimintojen kehittämisessä korkeammiksi. Kieli auttaa ratkomaan yksityiskohtia sekä arvioimaan asioiden merkityksellisyyttä. (Sinkkonen 2000, 110–111.) Jokaiselle ihmiselle omaan kieleen kasvaminen on uniikki ja ainutkertainen tapahtumasarja. Elämän ensi hetkistä lähtien omaksumme kieltä ja löydämme siitä uutta ymmärrystä ja uusia ulottuvuuksia. (Hytönen & Rissanen 2006, 10.)

Lapsen kehityksessä kielen merkitystä ei voi liikaa korostaa. Se antaa työkaluja mietiskelyyn, pohdintaan, ymmärtämiseen ja tuntemiseen. Syntymästä lähtien lapsi on yhteydessä toisiin ihmisiin ja ympäristöön kielen avulla. Lapsen kasvaessa kielen oppiminen tapahtuu omaehtoisesti ja huomaamatta leikin kautta, vanhempien tuella. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.)

Jotta kuulevat vanhemmat voivat tarjota kuuroille lapselleen luontevan ja luonnollisen kieliympäristön kommunikoidakseen lapsen kanssa, vanhempien on ryhdyttävä opiskelemaan visuaalista kieltä, viittomakieltä. Yleensä vanhempien viittomavarasto kasvaa ja kehittyy lapsen kasvaessa, mutta itse kielioppi vaatii paljon enemmän aikaa. Ei-kiielellisessä ympäristössä kasvavien lasten kieliopillinen kehitys on hitaampaa kuin oman äidinkielen parissa kasvavien lasten kehitys. On selvää, että kuulevien vanhempien kodin antama malli ei voi olla niin hedelmällinen kuin kuuroilta vanhemmilta saama malli on. (Takkinen 2000, 114.)

On korvaamattoman tärkeää, että lapset pääsisivät mahdollisimman aikaisessa vaiheessa viittomakieliseen ympäristöön ja sitä kautta tapaisivat aikuisia kuuroja ja viittomakieltä käyttäviä lapsia, jotta biologinen kielen omaksuminen pääsisi käyntiin oikeassa ajassa. Laadukas malli kieleen on merkittävää luonnollisestikin. Lapsen toiminnan tulee olla vapaaehtoista ja mielekäästä. Vanhemmat, joilla on tuntosarvet pystyssä lapsen viesteille, avartavat lapsen leikkialoitetta ja näin kannustavat lapsen kuvitteellisen leikin kasvua. Katsekontakti ja visuaalinen kommunikaatio ovat varhaisessa vaiheessa tärkeitä riippumatta siitä onko lapsella kuulovammaa vai ei. Kuulevia kuten kuurojakin lapsia, kuurot vanhemmat ohjaavat paljon vahvemmin visuaaliseen kommunikointiin kuin kuulevat vanhemmat. (Takkinen 2000, 114–121.)

Sen lisäksi, että kieli antaa avaimet mietiskelyyn, pohdintaan ja oppimiseen avaa se myös ovia kerrontaan, hassutteluun, myöntymiseen ja kieltämiseen. Jos nämä asiat tapahtuvat leikin kautta vuorovaikutuksessa yhdessä aikuisten kanssa, oppii lapsi vuorottelemaan ja toimimaan yhdessä. Tämä vaatii lapselta kielellisesti monenlaista osaamista. (Niemitalo-Haapola ym. 2020, 212.)

4.1 Lapsen osallisuus varhaiskasvatusympäristössä

Kehitys lähtee liikkeelle jo ensihetkestä, ja ne rakentavat pohjaa myöhemmin ilmaantuville taidoille, myös kielen kehittymiselle. Ilman aikuisen hoivaa ja huolenpitoa lapsi ei selviytyisi ja tämä on välttämätöntä vuorovaikutustaitojen kehityksen alkuun saattamiseksi. Vuorovaikutustaidot karttuvat, kun lapsi pääsee osallistumaan mahdollisimman monipuolisesti vuorovaikutustilanteisiin toisten ihmisten kanssa. (Niemitalo-Haapola ym. 2020, 17.)

On tärkeää, että lapsi pääsee seuraamaan erilaisia vuorovaikutustilanteita, kuinka ympäristö toimii ja kuinka hänen toimintaansa reagoidaan. Ennen kuin lapsi alkaa käyttää puhuttua tai viitottua kieltä kommunikointikeinonaan, taito suoriutua vuorovaikutustilanteista on kehittynyt kauan ennen sitä. Vuorovaikutustaitojen, kielen ja puheen kehitys lähtevät lapsen näkökulmasta katsottuna liikkeelle synnynnäisestä tarpeesta olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kulttuuriperimät vaikuttavat kasvatukseen ja näin ollen käytänteet vaihtelevat sen mukaan mitä vanhemmat lapsen kehitykseltä toivovat. (Niemitalo- Haapola ym. 2020, 17–18.)

Kun lapsi syntyy, hän syntyy lähimpien aikuisten jo rakentamiin vuorovaikutusverkostoihin ja ottaa heiltä mallia jo varhaisina vuosinaan. Ihmisen ensimmäinen kieli, äidinkieli, opitaan jo varhain erilaisten vuorovaikutustilanteiden ja kokemusten kautta, joissa kokemukset antavat sanoille merkityksen. Usein nämä tilanteet ovat tavallisia arjen tilanteita. Vuorovaikutustilanteet, vuorovaikutuksen synnyttäminen ja ylläpitäminen pienen lapsen kanssa on aina aikuisen vastuulla, joskin vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen rakentamiseen voi vaikuttaa myös vanhemman omat tunteiden ja mielikuvien taustalla vaikuttavat lapsuuden kokemukset. (Alijoki 1998, 9–10.)

Kaksi peruselementtiä, jotka liittyvät olennaisesti vuorovaikutukseen ovat antaminen ja saaminen, jotka merkityksellisyyden tunteeseen perustuen antavat tärkeän kokemuksen jo varhaislapsuudessa vauvan ja vanhemman välillä. (Alijoki 1998, 9.)

Vanhemmat käyttävät kieltä lapselle puhuessaan tai viittoessaan eri tavalla kuin aikuiselle. Kuulevat vanhemmat käyttävät sanojen painoa, äänensävyä, ajoitusta ja korkeutta tehostamaan tai täydentämään puhettaan. Kuurot vanhemmat taas hidastavat omaa viittomistaan, voimistavat ja syventävät liikkeitä ja tekevät paljon toistoja lapsen kehitysvaiheiden mukaan. (Takkinen 2000, 116.)

Lasten osallisuuteen varhaiskasvatusympäristössä voi vaikuttaa moni asia, joihin kasvattajan tulisi osata reagoida. Osallisuutta voidaan tarkastella niin yksilön kuin koko ryhmän näkökulmasta. Ryhmän näkökulmasta se tarkoittaa ryhmän rakenteellisen toiminnan tarkastelua ja sitä, kuinka toiminta vaikuttaa yksilöllisiin toimintamahdollisuuksiin. Kyky kommunikoida mielletään usein yksilölliseksi voimavaraksi, mutta siihen vaikuttaa oleellisesti ryhmän toiminnallisuus ja rakenteelliset tekijät. Ryhmässä toimivat lapset saattavat esimerkiksi käyttää erilaisia verbaalisia sekä nonverbaalisia kommunikointimenetelmiä ja kieliä. Yksilön

kykyyn kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa vaikuttaa myös se, kuinka näitä kommunikointimenetelmiä ja kieliä ymmärretään ja käytetään, ja kuinka lasten kommunikaatiota tuetaan. Luottamuksen tunteen saavuttamiseksi lapsen on koettava että häntä ymmärretään ja että hänet hyväksytään, sekä on tärkeää, että lapsi itse pystyy tulkitsemaan ympärillä olevia ihmisiä ja tapahtumia. Kieli ja kommunikaatio ovat oleellinen osa luottamuksen saavuttamista. (Turja & Vuorisalo 2017, 48-50.)

Varhaiskasvatusympäristössä toimiessa tilannetta ohjaa ja johtaa aina kasvattaja. Lasten yksilöllisten tarpeiden sekä ominaisuuksien lisäksi kasvattajan on kyettävä huomioimaan samaan aikaan myös ryhmän kokonaistilanne. Tilanteenhallintaan ja sen huomioimiseen vaikuttavat ympäristö, ryhmädynamiikka, kasvattajien keskinäinen työnjako, sekä myös kasvattajan persoonaan liittyvät tekijät kuten vuorovaikutustaidot sekä vireystila. (Koivunen 2009, 71.)

Pieni lapsi toimii yleensä kasvattajan mallinnuksen pohjalta. On tärkeää, että kasvattajan kielitietoisuus ja ymmärrys kielitaidon kehittymisestä ovat riittäviä, sillä nämä tekijät vaikuttavat siihen, kuinka lapsen oppimisen edellytykset päiväkodissa järjestetään. Yhteistyö ja keskustelu lapsen vanhempien kanssa on tärkeää, jotta voidaan selvittää mahdollisimman hyvin mitä lapsi tarvitsee päästäkseen osalliseksi toimintaan ja voidakseen kuulua ryhmään sekä olla ryhmän jäsen. (Gyekye & Nikkilä 2013, 54–55.)

Varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tarkoitus on tukea ja edistää lapsen oppimista, kehitystä ja hyvinvointia suunnitelmallisesti. Varhaiskasvatussuunnitelma on aina yksilöllinen suunnitelma, jossa viittomakieltä omaksuvan lapsen näkökulmasta oleellista oppimisympäristössä on huomioida viittomakielen käyttö. (Opetushallitus 2018. Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 13-14.)

4.2 Tulkkaus lapsen vuorovaikutuksen mahdollistajana

Ammattikuntana tulkit ovat vielä nuori ryhmä, mutta siitä huolimatta tähän kuluneeseen kolmeenkymmeneen vuoteen mahtuu monia käännekohtia ja merkkipaaluja (Kalela 2010, 15). Tuolloin tulkikoulujen perustajina ja opettajina toimivat monessa tapauksessa kokeneet tulkit, joilla oli käytännön kokemusta elämästä. Heillä oli yleensä myös lisänä joku muu ammatti.

Hyväksi pohjakoulutukseksi ammattitulkille katsottiin 1980- luvulla kansainvälinen tai kaupallinen ala. (Saresvuo& Ojanen 1988, 52.)

Virallisesti kuurojen tulkkipalvelut käynnistyivät Suomessa 1980- luvulla. Tätä ennen tulkkauksen hoitivat lähinnä kuurojen sukulaiset, ystävät ja tuttavat. Vammaispalvelulain perusteella tulkkauspalvelut siirtyivät valtiolta kunnille vuonna 1994. (Kalela 2010, 15.) Tulkkien koulukset alkoivat vuonna 1978, kun Kuurojen Liitto alkoi järjestämään lyhyitä kursseja asioimistulkeille. Viisi vuotta myöhemmin Turun Kristillinen opisto aloitti vuoden kestävämmän ammattisivistävän tulkkikoulutuslinjan. Tänä päivänä viittomakielen tulkin koulutusta järjestetään ammattikorkeakoulututkintona kahdessa eri kaupungissa: Helsingissä ja Turussa. (Kalela 2010, 15–16).

Lapsille tulkkaus on tullut tulkeille mahdolliseksi kielen hyväksymisen ja aseman parantumisen myötä (Mikkonen 2000, 4). Vanhemmat eivät aina osaa hakea tulkkauspalveluja lapselle vaikka laki määrittelee ne. Usein ajatellaan, että lapsella ei ole edellytyksiä tähän palveluun. Samalla tavalla niin kuin aikuisetkin, lapset käyttävät tulkkia erilaisissa tilanteissa perhejuhlista harrastustoimintaan. Lapselle tulkkaaminen on erilaista kuin aikuiselle tulkkaus ja usein tulkeilta puuttuu kokemus lasten kanssa työskentelystä. Lapset eivät toimi niin järkipäisesti, joten voi käydä helposti niin, että lapsi ja tulkki eivät ole samalla aaltopituudella. (Mikkonen 2000, 31.)

Kommunikaatioesteiden poistamiseksi vaikeasti kuulovammaiselle lapselle voidaan myöntää tulkkipalvelua mm.tiedonsaannin ja harrastuksiin osallistumisen takia. Tulkkaus on mahdollista järjestää joko viittomakielellä tai puhetta tukevilla, täydentävillä tai korvaavilla menetelmillä. (Takala & Sume 2016, 112.)

Tulkeilla on omat ammattieettiset säännöt, jotka määrittelevät tulkin tehtävät. Toimeksiannon aikana tulkilla ei ole velvollisuutta hoitaa muita kuin tulkkaustehtäviä. Lapset pääsevät vikkellä jyvälle tulkin käytössä, kun heidät opastetaan siihen. Toimiessaan lasten kanssa tulkin tulee ymmärtää oma rooli ja se, että hän on aikuinen siinä missä muutkin. Tulkin tehtäviin kuuluu tarvittaessa muiden osapuolien ohjeistaminen tulkin käyttöön liittyvissä asioissa. Tarkoitus on saada lapsi toimimaan itsenäisesti, ei avustettuna. (Takala ym. 2016, 141.)

Tulkinkäyttäjillä eli asiakkaila on myös tulkkaustilanteissa oma vastuu tietyistä asioissa, mutta lapsella vastuu ei ole samanlainen kuin aikuisella tulkin käyttäjällä. Tulkin tulee innostaa ja

ohjata lasta itsenäiseen työskentelyyn sekä toimia oman ammattikuntansa eettisten sääntöjen vaatimalla tavalla. Kaikissa tulkkauksissa, tulkattiinpa sitten aikuiselle tai lapselle, tulee tulkin ottaa huomioon käyttäytymissäännöt sekä pukeutumiseen liittyvät kriteerit. (Takala ym. 2016, 141–142.)

Tulkkien tekemä yhteistyö varhaiskasvatuksen opettajien kanssa on merkityksellistä lapsen oppimisen kannalta. Opettajan tavoitteet ja päivän runko on hyvä olla selvillä, näin tulkki pystyy valmistautumaan ja saa viestin välittymään ongelmitta. (Takala ym. 2016, 145.) Halusimme nostaa esille lapsen osallisuuden varhaiskasvatusympäristössä ja sen, toimiiko tulkkauksella mahdollisesti lapsen vuorovaikutuksen mahdollistajana. Halusimme tuoda tulkkauksen näkökulman tässä kappaleessa esille lapsen vuorovaikutuksen mahdollistajana, mutta pienillä lapsilla ei välttämättä ole tulkkipäätöksiä, joten emme lähteneet vertailemaan osallisuutta tulkin kanssa ja ilman. Tulkkien tekemä yhteistyö varhaiskasvatuksen opettajien kanssa on moniammatillisuutta, josta kerromme seuraavassa kappaleessa lisää.

5 MONIAMMATILLISUUS OSANA INKLUUSIOTA JA INTEGRAATIOTA

Moniammatillisuudella tarkoitetaan asiakaslähtöistä yhteistyötä, jossa ollaan tekemisissä useiden eri alojen asiantuntijoiden ja mahdollisesti myös eri organisaatioiden kanssa. Asiantuntijuusrooli riippuu siitä, mitkä ovat omat työtehtävät ja osallisuus ryhmässä. Moniammatillisuus vaatii asiakaslähtöisesti monenlaista osaamista ja ammattilaisten olisi kyettävä näkemään asiakkaan tilanne kokonaisuutena ja arvioida sitä oman erikoisosaamisen kautta. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 14–15.)

Inklusiossa taas on kyse siitä, että lapselle tulee järjestää opetusta riippuen hänen fyysisestä, sosiaalisesta tai kielellisestä statuksestaan. Jokaisella on tasavertainen oikeus tarvitsemaansa tukeen. (Takala 2010, 14–15.) Integraatio ja inklusio vaativat yhteistyötä ja koko henkilökunnan sitoutumista. Kun tämä toteutuu täydellisesti, puhutaankin jo inklusiosta. (Takala 2010, 15–16.)

Inklusion noudattaminen sekä syrjinnän vastustaminen on ensiarvoisen tärkeää yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Lasten ja lapsiryhmän moninaisuuden näkeminen pedagogisena eli kasvatusopillisena rikkautena ja oppimisympäristönä, joka on ennen kaikkea avartava, on lähtökohta yhdenvertaisuuteen pyrittäessä. Käytännössä kasvatuksessa ja opetuksessa yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että mahdollisuuksia ja tilaisuuksia oppimiseen annetaan tasapuolisesti kaikille lapsille. On pyrittävä ottamaan huomioon lasten yksilölliset tarpeet, sillä lapsiryhmät ovat usein moninaisia ja koostuvat monella tavalla erilaisista lapsista. Jotta korkealaatuista opetusta voidaan toteuttaa, on pyrittävä aina yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiseen. (Eerola-Pennanen & Turja 2017, 195.)

Lapsen etu, opetuksen järjestäjän etu ja rahalliset seikat määrittelevät sitä, missä lapsi saa opetusta tasa-arvoisesti. Erityisopetuksen tulee pohjautua aina yksilön tarpeeseen, tapa ja paikka vain vaihtelevat. Sen lisäksi valinnan tulee aina perustua lapsen edun kannalta ajateltuna parhaaksi vaihtoehdoksi. (Takala 2010, 13.)

“Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta” (Takala 2010, 13).

Kun perheen keskuudessa lapsella on todettu kuulovamma, on heillä mahdollisuus ottaa osaa sopeutumisvalmennuskursseille. Kursseilla tapaa samojen asioiden ja kysymysten kanssa

painivia vanhempia ja siellä voi vaihtaa ajatuksia kommunikointitavoista ja arjessa selviytymisestä. (Takala ym. 2016, 98.)

Lapsen kuulovamman varmennuttua, perheen saama tuki myös ystäviltä ja sukulaisilta on ammattihenkilöstön tuen lisäksi ensiarvoisen tärkeää. Lapsen kuulovamma voi aiheuttaa kuitenkin myös lähipiirissä hämmennystä, eivätkä läheiset tiedä kuinka kohdata perhe omien ennakkoluulojensa kanssa. Tilanne voi syrjäyttää perheen lähipiiristä senkin vuoksi, että he tarvitsevat itse aikaa sopeutua tilanteeseen ja perustaa pohjan arjelle uudelleen. (Takala ym. 2016, 99.)

Lapsen kuntoutuksen varhaisvaiheessa vanhemmat joutuvat olemaan vuorovaikutuksessa useiden tahojen kanssa ja näin ollen ammattilaiset luovat perheelle tukiverkostoja, joita ovat mm. sairaalat, neuvola ja varhaiskasvatus. Myöhemmässä vaiheessa mukaan voi tulla myös terapeutteja, henkilökohtaisia avustajia tai tulkkeja. (Takala ym. 2016, 99.)

Avoin vuorovaikutus eri alojen työntekijöiden kanssa ja lisäksi oman mielipiteen esille tuominen ovat edellytyksiä onnistuneeseen yhteistyöhön. Usein käy kuitenkin niin, että asiakkaan oma ääni jää kuulematta, joten tämä vaatii henkilöltä itseltään tai läheisiltä tietynlaista tiukkuutta asiaan. Asiantuntijuus vaatii yhteistyötä ja kommunikointia eri alojen tai organisaatioiden kanssa. Tärkeää on ottaa myös asiakkaan tai hänen läheistensä mielipide huomioon. Asiantuntijuus ei ole yhden persoonan ominaisuus vaan se syntyy yhteistyössä. (Isoherranen ym. 2008, 16–20.)

Nykyisin enemmissä määrin kuntoutuksen suunnittelussa huomioidaan perheiden arvoja ja vanhempien kanssa keskustellaan erilaisista vaihtoehdoista. Perheet ovat esimerkiksi oikeutettuja saamaan kotiopetusta viittomien ja viittomakielen kanssa. Yhdessä ammatti-ihmisten kanssa arvoidaan ja määritellään kuinka lasta aletaan kuntouttamaan. (Takala ym. 2016, 99–100.)

Asiantuntijuuden ilmaisemiseen ja päätöksentekoihin vaikuttavat työntekijän luottamus itseensä, omaan osaamiseen ja alan hallitsemiseen. Se, että ammattilainen tietää oman roolinsa ja osaa tarvittaessa soveltaa sitä ongelmanratkaisutilanteissa toisiin asiantuntijoihin luottaen, tukee moniammatillisuutta. Usein työntekijöiden taitoja ei osata kuitenkaan hyödyntää jokaisella kerralla, niin että saataisiin aikaiseksi toimivaa yhteistyöosaamista. (Isoherranen ym. 2008, 14–29.) Salassapitovelvollisuus on yksi tärkeä sääntö yhteistyölle. Henkilökunta ei saa

kertoa ulkopuolisille mitä he ovat kuulleet asiakkaidensa, heidän perheensä tai muiden tapaukseen kuuluvien olosuhteista. (Takala 2010, 31.)

Lapsen yksilöllisyyden ja tasa-arvon tukemiseen tarvitaan usein vanhempien lisäksi myös ympäristön tukea, johon kuuluu ja sisältyy moniammatillisuus monessa muodossaan. Jotta lapsi voi kehittyä ja kasvaa tasavertaisesti muiden lasten kanssa, on ulkopuolelta saatu moniammatillinen tuki ja erilaiset kommunikointitavat merkityksellisiä ja arvokkaita. Seuraavassa kappaleessa kerromme lisää lapsen mahdollisista erilaisista kommunikaatiotavoista.

6 MULTIMODAALISUUS LAPSEN KOMMUNIKAATION MAHDOLLISTAJANA

Kommunikointi on yhteinen asia ja perustuu vastavuoroisuuteen. Mahdolliset haasteet kommunikoinnissa ovat kaikkien tilanteessa olevien yhteinen asia, sillä mahdollisten yksilöllisten kommunikaatiohaasteiden lisäksi on otettava huomioon, osaako ympäristö tulkita mahdollisia erilaisia kommunikointialoitteita. Kommunikointi sisältää lähetettäviä ja vastaanotettavia viestejä, joista osa on tiedostettuja ja osa tiedostamattomia. Non-verbaalisista eli sanattomista kommunikaatitavoista voidaan mainita ilmeet, eleet, kehon asennot, etäisyys, läheisyys ja katse. Jo pienellä lapsella on kyky kommunikoida, ja se on pohja kielelliselle kehitykselle. Vaikka ihminen ei puhuisi, se ei tarkoita, ettei hän osaisi kommunikoida. (Huuhtanen 2011, 12-13.)

Kaikille kommunikaatitavoille yhteistä on se, että niillä jokaisella voidaan saada viesti ymmärretyksi. Kommunikointiin vaikuttavia ja kommunikointiprosessiin vaikuttavia tekijöitä ovat toiminnallinen, älyllinen ja kielellinen taso sekä kyky olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Lisäksi prosessiin vaikuttavat motoriikka, aistit sekä hahmottaminen. Myös motivaatio kommunikoida on tärkeää. Yhtä ainoaa oikeaa kommunikointikeinoa harvoin löytyy ja joskus kommunikoinnissa voidaan käyttää montaa eri tapaa ja menetelmää yhdessä. (mt., 19-21.)

Valmistautuminen ymmärrettävin toimintaohjein sekä selkeän päiväjärjestyksen rakentaminen esimerkiksi kuvitettuna ovat tärkeitä. Selkeät visuaaliset toimintaohjeet, materiaalit, viittomat ja kuvat jäsentävät asioita ja tapahtumia lapselle. Mielikuvituksen avulla voi löytää keinoja havainnollistaa asioita. Jos tarvitsee viittomia puheen tueksi, kannattaa kartuttaa viittomavarastoa. Puhussa tai viittoessa lapselle on tärkeää miettiä ensin asian pointti ja keskittyä olemassa olevaan käsitteeseen. Omaa puhetta voi luonnollisesti hidastaa esimerkiksi erilaisia kuvia tai tukiviittomia käyttämällä ja samalla helpotetaan lapsen ymmärtämistä. Varsinkin uusien asioiden kohdalla on tärkeää toistaa asioita uudelleen ja uudelleen. (kuuloliitto. paivakodissa 2011, 19.)

Kommunikoinnin näkökulmasta merkityksellistä on, onko lapsi kuuro vai esimerkiksi huonokuuloinen. Myös lasten kielellisillä sekä kulttuurisilla taustoilla on tärkeä rooli kommunikaatiossa. Kuitenkin aina on tärkeää säilyttää katsekontakti sekä pitää puhe-etäisyys

sopivana. Viittomakieli on visuaalista ja perustuu näköaistiin, sekä sisältää käsien liikkeitä, ilmeitä ja eleitä. Kuulevan tai esimerkiksi huonokuuloisen lapsen kohdalla on tärkeää artikuloida sanat selvästi, jotta lapsella on mahdollisuus käyttää huuliolukua kommunikoinnin tukena. Rytmin ja intonaation mahdollisimman normaalina pitämiseen tulisi myös kiinnittää huomiota. (Takala & Lehtomäki 2005, 29-30, 35-36.)

Kieli vahvistaa kulttuurin merkityksiä ja tunneilmaisuja, joten vuorovaikutussuhteissa olisi nähtävä koko kokonaisuus ja merkitykset kielellisten ilmausten takana, pelkkä kielen osaaminen ei ole ratkaisevaa. (Paavola 2007, 35.) Viittomakieltä omaksuvan lapsen kommunikaatio voi tapahtua viittomakielellä, viitotulla puheella tai esimerkiksi tukiviittomien avulla. Yleensä myös eleet, ilmeet ja kehonkieli voivat kuulua olennaisesti kommunikaatiotilanteisiin. Tukiviittomia käytettäessä yksittäisiä viittomia käytetään samanaikaisesti puheen tukena. Viittomakieli taas on oma luonnollinen kielensä joka poikkeaa rakenteellisesti puhutusta kielestä. Viitotulla puheella kommunikoidessa tuotetaan viittomia samanaikaisesti sanojen kanssa, puhutaan ääneen tai ilman ääntä artikuloiden samalla selkeästi huuliolla sanat suomen kielen rakenteen mukaisesti. (Huuhtanen 2011, 27-47.)

Viittomakielinen tai viittomakieltä omaksuva lapsi ei aina ole kuuro tai kuulovammainen. Lapsella voi olla useampi äidinkieli, jotka voivat olla viitottuja tai puhuttuja kieliä. Viittomakieltä sekä puhuttua kieltä omaksuvalla lapsella on käytössään kaksi erilaista kielenkäytön kanavaa verrattuna ainoastaan puhuttua kieltä omaksuvaan lapseen. (Opetushallitus 2018. Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 7.)

7 TUTKIMUSMETODIT JA AINEISTON KERÄYS

Opinnäytetyömme aineiston keräyksen aloitimme jo opiskelujen varhaisessa vaiheessa toisen vuoden aikana. Huomasimme heti alkumetreillä, että meillä on samanlaisia ajatuksia ja kiinnostusta viittomakieltä omaksuvien lasten vuorovaikutukseen, saavutettavuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyen. Ajatuksenamme oli, että koska lapsissa on tulevaisuus, kasvattajien tulisi saada ymmärrystä ja tietoa viittomakieltä omaksuvista lapsista lisää. Viittomakieltä omaksuvan lapsen tai heidän perheiden kanssa työskennellessä on tärkeää tietää muun muassa kuurojen kulttuurista. Tämä vaatii varhaiskasvattajilta omaa innostusta ja kiinnostusta perehtyä asiaan, koska esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajan opintoihin nämä eivät automaattisesti sisälly. Yliopistossa voi suorittaa kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon, joka sisältää ja antaa opinnot ammatillisiin valmiuksiin toimia varhaiskasvatuksen opettajana. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan opinnot taas ovat erikoistumisopistoja, jonka jälkeen valmistunut voi hakea maisteriopintoihin. Maisterin tutkinnon saatuaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi toimia laaja-alaisena erityisopettajana esiopetuksen lisäksi myös perusopetuksessa. (OAJ 2022.)

Meille oli selvää, että työmme tulee liittymään varhaiskasvatukseen ja lapsiin, mutta idean kokonaisuus muuttui suunnitteluvaiheessa kokonaan. Ensimmäisenä ajatuksenamme oli tehdä varhaiskasvatukseen videomateriaalia sähköpostikyselyn avulla, kasata lauseita, joita varhaiskasvatuksen henkilökunta koki tärkeiksi päiväkodin arjen sujuvuuden kannalta.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön ja tuotoksen tavoitteena on tiedon puutteen paikkaaminen ja ymmärryksen lisääminen viittomakieltä omaksuvien lasten kanssa tapahtuvissa vuorovaikutustilanteissa varhaiskasvatuksessa. Teimme opintojemme aikana paljon tehtäviä liittyen lapsille tulkkaukseen ja näin saimme rakennettua tietopohjaa työllemme. Aineisto, jota käytimme työssämme koostui pääosin tietokirjallisuudesta ja etsimme myös luotettavia julkaisuja, jotka olivat saatavilla googlen ja scholarin kautta mm. opinnäytetyöt ja väitöskirjat. (Koppa 2020.)

Työmme nimi: Miten sen nyt sanoisin sekä tuotoksen nimi: Oo mun kaa, halusimme saada kuulostamaan sellaisilta, ikään kuin lapsi sanoisi ne. Varsinainen työmme nimi on ollut meillä selvillä jo varhaisesta vaiheesta ja taulun nimi hahmottui, kun aloimme tekemään tuotosta. Koemme, että työn ja tuotoksen nimet tukevat nyt toisiaan, ja ovat kuitenkin meidän näköisiä.

8 TULOKSET JA ANALYYSI

Tutustuimme huolellisesti teoreettiseen viitekehykseen ja lähdimme pohtimaan niistä nousevien käsitteiden avulla, kuinka kehittää varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietoa ja ymmärrystä viittomakieltä omaksuvista lapsista. Erittelimme keräämämme aineiston aihe-alueittain omiin alaryhmiin ja lähdimme purkamaan aineistoa tutkimuskysymys mielessämme. Tutkimuskysymys oli selvittää ”mitä kaikkea varhaiskasvattajien tulee huomioida, kun viittomakieltä omaksuva lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa?”. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa heidän toiveistaan ja ajatuksistaan ja aloimme rakentamaan kokonaisuutta yhdistäen ajatuksemme opinnäytetyöhön. (Vikka & Airaksinen, 41.)

Opinnäytetyömme alkuperäinen idea meillä oli rakentaa varhaiskasvatukseen videopankki, johon olisi sisältynyt varhaiskasvatuksen erityisopettajille sähköpostikysely. Kyselyssä olisi selvitetty minkälaisia lauseita kasvattajat kokisivat tarpeellisiksi varhaiskasvatuksen arjessa viittomakieltä omaksuvalle lapselle (esimerkiksi: ensin mennään vessaan ja sitten syömään) ja lähteä rakentamaan klippejä mahdollisesti ulkopuolisen henkilön tuella. Idea kuitenkin eli useamman vuoden ajan ja lopulta muotoutui nykyiseen versioonsa.

Lähdimme rakentamaan toiminnallista opinnäytetyötämme ajatuksella, että tuotettava tuotos ja sen toteutus selkiytyvät meille työn edetessä. Toiminnallinen osuus opinnäytetyöhön rakentuikin vasta tilaajan kanssa käytyjen keskustelujen ja sähköpostien, ehdotusten ja ajatusten vaihdon jälkeen. Koko ajan työn edetessä olemme olleet määrätietoisia ja katsoneet samaan suuntaan.

Oo mun kaa -taulu, joka valmistui toiminnallisena osuutena on yhteenveto opinnäytetyöstämme, jonka olemme tehneet tietokirjallisuutta ja avoimia lähteitä käyttäen. Tilaajalle laitoimme sähköpostilla ehdotukset ja meidän ajatukset tauluun, joista saimme palautetta ja sen myötä tuotos alkoi rakentua. Tukena meillä on ollut tilaajamme asiantuntijaroolissa ja lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka on kommentoinut opinnäytetyötä ja taulua varhaiskasvatuksen ammattilaisen näkökulmasta.

Lähtökohtana opinnäytetyössämme meillä oli lasten yhdenvertaisuus ja saavutettavuus, jonka ympärille aloimme kokoamaan isompia ja pienempiä murusia, joista kokonaisuus alkoi muodostua. Jouduimme rajaamaan aihe-alueita, koska työhön liittyvät otsikot ja aiheet lähtivät

rönsyilemään vähän joka suuntaan. Otsikoita ja alaotsikoita opinnäytetyöhön meillä olisi ollut pilvin pimein.

Aiheemme on meille molemmille sydämen asia, mutta otimme työhön kuitenkin työelämälähtöisen otteen kunnioittaen työmme tilaajan näkökulmaa viittomakieltä omaksuvista lapsista. Aihe motivoi meitä molempia ja työn edetessä niin sanotusti nälkä kasvoi syödessä.

Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena oli toteuttaa tuotos, joka pohjautuu teoriaan lapsen varhaisesta vuorovaikutuksesta hänen ensimmäisinä ikävuosinaan. Koska viittomakieltä omaksuvista lapsista ei ole paljon kirjallisuutta saatavilla, otimme kuurot ja kuurojen kulttuurin lähdeteorian tueksi. Tutkimusmenetelminä käytimme kirjallisten lähteiden analysointia, joista saimme tietoperustan asiantuntijoiden kanssa käymiemme keskusteluiden tueksi (Vikka & Airaksinen, 24–44).

Lajittelimme aiheet alueittain: viittomakieltä omaksuva lapsi, kielellinen yhdenvertaisuus, moniammatillisuus, inkluusio ja integraatio pääotsikoiden alle. Näin saimme rajattua työtä ja kokonaisuus alkoi rakentua. Jaoin omien kiinnostusten mukaisesti pääotsikot keskenämme ja aloimme tahoillamme työstämään kirjallista osiota omaan tahtiin. Otimme välietappeja etenemisen kanssa, joissa katsoimme, että työ etenee toivottuun tahtiin ja keskustelimme ja vaihdoimme ajatuksia askarruttavista kysymyksistä.

Toiminnallisena osuutena opinnäytetyöstämme syntyi ”Oo mun kaa”-taulu, jossa olemme nostaneet esille kymmenen tärkeää kohtaa, jotka varhaiskasvattajien tulee ottaa huomioon kohdatessaan viittomakieltä omaksuvan lapsen varhaiskasvatuksessa. Asia, joka työmme edetessä on noussut merkitykselliseksi on lapsen yksilöllisyyden huomioon ottaminen varhaiskasvatuksessa. Lopulta yhteenveto ajatuksista syntyi kokonaisuudeksi ja näin yksinkertaiseksi ja helposti luettavaksi huoneentauluksi. (LIITE 3.) Kokonaisuutta lähdimme rakentamaan ja purkamaan lopulliseen muotoonsa. (LIITE 1–2.)

Toimeksiantajamme VIKKE-hanke käsittelee aihetta näkökulmasta, joka on viittomakieltä omaksuvat lapset ja perheet. (Vikke-hanke 2021a.) Olimme ensin lähdössä lokeroimaan lapsia tiettyihin ryhmiin, kuuroihin ja huonokuuloisiin. Keskusteltuamme tilaajan kanssa teamsin ja sähköpostien välityksellä, päätimme lähestyä asiaa samasta näkökulmasta tilaajan kanssa.

Nämä kymmenen kohtaa tauluun valikoituivat työmme edetessä toimeksiantajan edustajan kanssa sähköpostiviestejä vaihdellen, heidän näkökulma ja asiantuntemus huomioiden. Kyseisiin seikkoihin ja tietokirjallisuuteen pohjautuen kokonaisuutena näistä syntyneet ajatukset antoivat pohjan tuotoksen sisältöön. Emme saaneet toteutettua tuotosta alkuperäisen suunnitelmamme mukaisesti. Ensin ajatuksenamme oli visuaalisesti yksinkertainen tuotos, jossa jokaisesta aiheesta olisi ollut saatavilla myös lisätietoa asiasta, jotta lukijan olisi ollut mahdollista perehtyä asiaan enemmän. Koska tämä sovellus jolla olisimme halunneet toteuttaa tuotoksen olisi ollut maksullinen, päädyimme yksinkertaiseen versioon, jonka tekemiseen ei tarvinnut ladata mitään maksullisia sovelluksia.

Opinnäytetyömme jättää mahdollisuuden jatkotutkimuksiin tuotoksen toimivuuden sekä merkityksellisyyden osalta. Tulevaisuudessa tutkittavaksi jäisi onko tuotoksen teksti riittävän helppolukuista ja sisällöllisesti helposti ymmärrettävää myös heille joilla ei ole yhteyttä kontekstiin. Tuotoksen voisi ottaa käyttöön käytännössä työelämässä ja tehdä siitä näkökulmasta jatkotutkimuksen toimivuudesta. Jatkotutkimuksissa olisi syytä keskittyä tuotoksen toimivuuteen käytännössä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyömme pohjimmainen tarkoitus on lisätä tietoa ja ymmärrystä siitä, mitä tarkoitetaan viittomakieltä omaksuvalla lapsella. Keskiössä on se, mitä tämä sana pitää sisällään, ja kuinka viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa toimitaan varhaiskasvatusympäristössä, jotta vuorovaikutus onnistuu ja yhdenvertaisuus toteutuu. Viittomakieltä omaksuvan lapsen yhdenvertaisuuden merkitys korostuu työssämme, toivomme ymmärryksen ja tiedon jakamisen myötä voivamme osaltamme lisätä sitä yleisellä tasolla.

Ajatus ja idea on pysynyt samana läpi prosessin. Alussa ajatuksemme toteutustavasta oli erilainen. Tarkoituksena oli tuottaa videomateriaalia tukemaan viittomakieltä omaksuvan lapsen ja varhaiskasvatushenkilökunnan vuorovaikutustilanteita arjen tilanteissa. Visuaalisesti tuotettu materiaali olisi ollut käytössä tallenteina, joita olisi voinut sellaisenaan käyttää tarvittavissa tilanteissa. Toteutus olisi tehty yhteistyössä viittomakielisen henkilön kanssa, jotta materiaali olisi ollut viittomakieltä omaksuvalle lapselle kielellisesti mahdollisimman rikasta. Toteutustapa muuttui työn edetessä kirjalliseen muotoon, jonka totesimme olevan saavutettava ja käytännöllinen kasvattajille sekä moniammatilliselle yhteistyöverkostolle varhaiskasvatusympäristössä. Tuotos tukee kasvattajia niissä tilanteissa, kun viittomakieltä omaksuva lapsi on osa ryhmää. Mainitsimme tärkeimmät asiat niin, että ne ovat mahdollisimman helppolukuisia ja ymmärrettäviä. Pidimme tärkeänä, että teksti tuotoksessa olisi helposti ymmärrettävää ja sitä olisi mahdollisimman vähän, jotta lukeminen olisi vaivatonta myös niissä aidoissa arjen tilanteissa joissa sitä toivomme käytettävän.

Keskinäinen työnjakomme oli alusta saakka vaivatonta ja järjestelmällistä. Suunnittelimme työllemme selkeät raamit ja jaoimme kokonaisuudet keskustellen yhdessä. Itsenäisen työskentelyn lisäksi teimme opinnäytetyötä säännöllisesti teamsin välityksellä, sekä kävimme paljon keskustelua myös puhelimitse. Aikataulujen suunnittelemisessa huomioimme jatkuvasti muuttuvat tilanteet joille jätimme tilaa kiireen välttämiseksi. Yhteistyömme oli vaivatonta läpi prosessin, ja ajatus sekä työmme idea oli molemmilla sama.

Kokemustemme perusteella, jotka pohjautuvat niin henkilökohtaisiin kuin ammatillisiin näkökulmiin, olemme vakuuttuneita työn merkityksellisyydestä sekä tarpeellisuudesta. Koska opinnäytetyömme perustuu varhaiskasvatuksen henkilökunnan tarpeisiin, kehittämiseen sekä antaa päiväkodin arkeen työkaluja, joten sen tulisi jäädä varhaiskasvatuksen henkilökunnan

hyödynnettäväksi yhtenä työvälineenä. Olemme saaneet palautetta Oon mun kaa -taulusta kahdelta varhaiskasvatuksen opettajalta ja lisäksi yhdeltä varhaiskasvatuksen erityisopettajalta ja palaute on ollut pelkästään positiivista. Oon mun kaa-taulua kommentoitiin selkeästi luettavaksi ja ymmärrettäväksi, ja että siitä välittyy on hyvä, positiivinen ja kannustava viesti, jonka avulla voi tukea lapsen vuorovaikutusta rauhallisin mielin.

Näiden seikkojen puolesta puhuu myös ammattilaisten kanssa käydyt keskustelut ja opinnäytetyössämme käyttämä kirjallisuus. Tärkeänä huomiona, että aiheesta löytyy ennalta hyvin vähän tietoa, joka puhuu sen puolesta että asia on merkityksellinen niin viittomakieltä omaksuvalle lapselle kuin kasvattajille. Tietoa ja ymmärrystä tarvitaan, jotta yhdenvertaisuus ja toimiva vuorovaikutus viittomakieltä omaksuvan lapsen kanssa voi toteutua.

LÄHTEET

- Alijoki, Eila 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Rauma. Eila Alijoki ja Kirjayhtymä Oy.
- Gyekye, Marjaana & Nikkilä, Päivi 2013. Arviointiympyrä. Oppimisen mahdollisuudet näkyviin. Vantaa: Pedatieto Oy.
- Hassinen, Sirje 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab
- Helsinki.fi. Hakeminen ja opetus avoin yliopisto 2022. Viitattu 28.4.2022
<https://www.helsinki.fi/fi/hakeminen-ja-opetus/avoin-yliopisto/avoimet-opinnot-koulutusohjelmittain/kasvatustieteiden-kandiopintoja/varhaiskasvatuksen-opettajan-opinnot#kasvatustieteen-perusopinnot--varhaiskasvatuksen-opettaja--25-op>
- Huhtanen, Kristina 2011. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Hytönen, Nina & Rissanen, Terhi 2006. Käden käänneessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki : Finn-Lectura
- Ikonen, Oiva & Krogerus Ansaliina 2012. Ainutkertainen oppija. 2. painos. Vantaa: PS-kustannus.
- Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija 2008. Enemmän yhdessä. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.
- Kalela, Esa 2010. Etiikka tulkkauksilanteissa viittomakieli- ja kuulovammaisalalla. Kuuloliitto. Helsinki Premedia.
- Kendall, Phillip 2000. Childhood Disorders. UK: Psychology Press Ltd
- Eerola-Pennanen, Paula & Turja, Leena 2017. Yhdenvertaisuus ja moninaisuus. Teoksessa Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tallinna: Vastapaino, 195.
- Turja, Leena 2017. Oppimisen ja kehityksen haasteet. Teoksessa Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tallinna: Vastapaino, 146.
- Turja, Leena & Vuorisalo Mari 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tallinna: Vastapaino, 48-50.

- Eerola-Pennanen, Paula & Turja, Leena 2017. Yhdenvertaisuus ja moninaisuus. Teoksessa Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tallinna: Vastapaino, 195.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoido. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koppa 2020. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 27.4.2020
koppa.ju.fi/avoimet/kirjasto/kirjastotuutori/kirjat-lehdet-artikkelit/internetin-lahteet
- Kuuloliitto ry 2011. Päiväkodissa. Viitattu 31.3.2022. https://www.kuuloliitto.fi/wp-content/uploads/2017/03/paivakodissa_2011_web.pdf
- Lähteenmäki, Minna 2002. Moni kulttuuristen lasten identiteetti. Teoksessa Heikkilä, Elli & Viertola-Cavallari, Ritva & Oksi-Walter, Päivi & Roos, Jonna (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Web Reports No. 2. Siirtolaisuusinstituutti
- Niemitalo- Haapola, Elina, Haapala, Sini & Ukkola, Soile 2020. Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä. PS-kustannus
- Nurmilaakso, Marja & Välimäki Anna-Leena 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- OAJ 2022. Arjessa. Mitä opettajan työ on. Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Viitattu 28.4.2022. <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/>
- Oiva-Kess, Annukka & Kronqvist, Eeva-Liisa 2021. Miten minusta tulee minä. Opas varhaislapsuuteen. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Opetushallitus 2018. Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Viitattu 20.2.2022.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/viittomakieliset_lapset_varhaiskasvatukseen_ja_esiopetuksessa.pdf
- Opetushallitus 2022. Kielten rikas maailma –materiaali. Viitattu 24.1.2022.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielten-rikas-maailma-materiaali>
- Paavola, Heini & Talib Mirja-Tytti 2000. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Paavola, Heini 2007. Monikulttuurisuuskasvatus päiväkodin monikulttuurisessa esiopetusryhmässä. Käyttätymistieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. Viitattu 19.12.2021 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19984/monikult.pdf>
- Saresvuo, Johanna & Ojanen, Sirkka-Liisa 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki: Painokaari
- Sinkkonen, Jari 2000. Viittomakielen merkitys kuuron lapsen kehityksessä. Teoksessa Malm, Anja (toim.) viittomakieliset Suomessa. Helsinki: FinnLectura, 105–109.

- Sinkkonen, Jari 2009. Lapsen kanssa. Hyvinä ja pahoina päivinä. 11 painos. Juva: WS Bookwell Oy.
- Sorri, Martti 2000. Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Teoksessa Lonka, Eija & Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia-Kustannus, 82–83
- Takala, Marjatta & Lehtomäki, Elina 2005. Kieli, kuulo ja oppiminen-kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 2. korjattu painos. Saarijärvi: FINN LECTURA
- Takala, Marjatta 2010. Erityispedagogiikka ja kouluikä. Helsinki: Hakapaino
- Takala, Marjatta & Sume, Helena 2016. Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 3. painos. Helsinki: FinnLectura.
- Takkinen, Ritva 2000. Viittomakielisten lasten kielenomaksuminen. Teoksessa Malm, Anja (toim.) viittomakieliset Suomessa. Helsinki: FinnLectura, 114–121.
- Vikka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki : Tammi.
- Vikke-hanke 2021a. Viittomakieltä käyttävien perheiden moninaisuus. Viitattu 27.4.2021 <https://vikke.nmi.fi/tietopankki/viittomakielta-kayttavien-perheiden-moninaisuus/>
- Vikke-hanke 2021b. Viittomakieltä käyttävien perheiden moninaisuus. Kuka on viittomakieltä käyttäväperhe ja lapsi. Viitattu 21.12.2021. <https://vikke.nmi.fi/tietopankki/viittomakielta-kayttavien-perheiden-moninaisuus/kuka-on-viittomakielta-kayttava-perhe-ja-lapsi/>
- Vikke-hanke 2021c. Viittomakieltä omaksuvien lasten kielellinen kehityksen arviointikartoitus ja tukitoimenpiteet. Viitattu 21.12.2021. <https://vikke.nmi.fi/viittomakielta-omaksuvien-lasten-kielellinen-kehityksen-arviointi-kartoitus-ja-tukitoimenpiteet-vikke/>

LIITTEET

Liite 1: ”OO MUN KAA!”

1. Vaikka tämä on uutta, se ei ole vaikeaa/ylitsepääsemätöntä/hankalaa/haastavaa

Uuden oppiminen on aina mahdollisuus! Tutussa ympäristössä on turvallista opetella uusia asioita. Omaa ymmärrystäsi lisäämällä asiat usein helpottuvat. Etsi tietoa, kysy ja kokeile!

2. Katsekontakti

Katso lasta vuorovaikutustilanteissa ja ohjaa ympäristöä toimimaan samoin.

3. Ajoitus, rytmitys, katseen käyttö

Huomioi lapsen yksilölliset tarpeet! Hidasta, voimista ja syvennä viittomista. Tee toistoja!

4. Puhu selkeästi, rauhallisesti ja kuuluvasti.

Ole rauhallinen ja selkeä. Älä puhu liian kaukana ja artikuloi sanat selkeästi. Säilytä normaali puherytmi.

5. Odota, muista viive.

Odota ja rytmitä vuorovaikutusta ja ohjaa ympäristöä toimimaan samalla tavalla. Jokainen puhuu/viitto vuorollaan, jolloin viittomakieltä omaksuvalla lapsella on yhdenvertainen mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa.

Mieti ensin asian pointti ja kerro vasta sitten se lapselle. Toistoja ei koskaan voi olla liikaa.

6. Valmistaudu!

Käytä mielikuvitustasi valmistautumiseen. Luo selkeä päiväjärjestys ja ennakoi esimerkiksi tilanteeseen sopivia materiaaleja käyttäen.

7. Uuden oppiminen on aina mahdollisuus. Etsi tietoa, kysy ja kokeile.

8. Ympäristön saavutettavuus

Oppimisympäristön kannalta keskeisenä tavoitteena viittomakieltä omaksuvan lapsen kohdalla on viittomakielen käyttö. Monipuolinen ympäristö ja viittomakielen käyttäminen kannustavat lasta ympäristön tutkimiseen ja oppimiseen.

9. Visuaalisuus

Käytä ilmeitä, eleitä, kehon asentoja, sopivia etäisyyksiä ja katsetta.

10. Aikuisen rooli

Tilanteessa vastuu ohjaamisesta ja johtamisesta on aina kasvattajalla. Huomioi lasten yksilölliset tarpeet ja ominaisuudet. Muista syödä, juoda ja nukkua, jotta jaksat olla läsnä. Tutustu viittomakieliseen kulttuuriin, se auttaa hammottamaan ja ymmärtämään viittomakieltä omaksuvan lapsen vuorovaikutusta.

Liite 2: Toteteuttava ”taulu”

"Oo mun kaa!"

1. Kerro ja kerta
2. Muista katsekontakti vuorovaikutustilanteissa
3. Hidasta, voimista ja syvennä viittomista! Tee toistoja
4. Puhu selkeästi, rauhallisesti ja kuuluvasti
5. Odota, muista viive. Anna aikaa
6. Valmistaudu ja ennakoi
7. Uuden oppiminen on aina mahdollisuus! Etsi tietoa, kysy ja kokeile
8. Huomioi ympäristö, käytä viittomia/viittomakieltä
9. Käytä ilmeitä, eleitä, kehon asentoja ja sopivia etäisyyksiä
10. Vastuu vuorovaikutuksen onnistumisesta on aina aikuisella. Huolehdi omasta hyvinvoinnistasi!

Liite 3: Tuotos

"Oo mun kaa!"

1. Kerro ja kerta!
2. Muista katsekontakti vuorovaikutustilanteissa!
3. Hidasta, voimista ja syvennä viittomista! Tee toistoja!
4. Puhu selkeästi, rauhallisesti ja kuuluvasti!
5. Odota, muista viive! Anna aikaa!
6. Valmistaudu ja ennakoi!
7. Uuden oppinen on aina mahdollisuus! Etsi tietoa, kysy ja kokeile!
8. Huomio ympäristö, käytä viittomia/viittomakieltä!
9. Käytä ilmeitä, eleitä, kehon asentoja ja sopivia etäisyyksiä !
10. Vastuu vuorovaikutuksen onnistumisesta on aina aikuisella.
Huolehdi omasta hyvinvoinnistasi!